

פרשת תולדות

מחודש

השפעות אברהם ליצחק, וההבדלים ביניהם

וְאַלְהָ תוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (כה, יט)

ואלה תולדות וגו'. כריך לדעת, א' במקום שזכיר תולדות יצחק הזכיר לידת יצחק. ב' לא היה כריך להודיע כי אברהם הוליד את יצחק:

אבן כונת הכתוב היא על זה הדרכ, **ואלה תולדות יצחק**, פירוש האומרים בסוף הפרשה. וכיון שזכר בנו של יצחק וכבר קדם לנו כי יצחק כשנולד לא היה במדרגה שוליד, כי בא מסטרא דנוקבא, וכמו שכתבנו למעלה (לעיל כא ב), אם כן מנין לו תולדות. לזה גמר אומר **אברהם הוליד את יצחק**, פירוש הפעיל כח הלידה ביצחק, שהמשיך אליו נפש שהיא במדרגת המוליד, וזה היה באמצעות העקידה כמו שכתבנו:

עוד יראה על דרך אומרים ז"ל (ויבמות סד.), **וַיַּעֲקֹב לוֹ ה'** (להלן פס' כא) לפי שאין דומה וכו' לתפלת דליק בן דליק' ע"כ. הא למדת כי לאד היות לו אב דליק נתראה ה' לו' ונתן לו בנים, והוא אומר **אברהם הוליד וגו'**, פירוש באמצעות זכות אברהם הוליד וגו':

בזכות יעקב בן יצחק ניצול אברהם

עוד יראה על פי דבריהם ז"ל (בר"ר סג ב) בפסוק (ישעי' כט כב) **אֵל יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבְרָהָם**, כי בזכות יעקב נטול אברהם מכבשן האש, וחולתו כבר היה ח"ו אברהם נשרף בצור כשדים. והוא אומר **אלה תולדות יצחק בן אברהם**, שצאמצעות **אברהם הוליד את יצחק**, כי זולת יעקב שהוא **תולדות יצחק** כבר היה אברהם נשרף קודם שיוולד יצחק:

יצחק ג"כ עסק במעשים טובים כאבים

עוד ירמוז על עיקר תולדות האדוקים שהם מלות ומעשים טובים (בר"ר ל ו). כי להיות שיתחבב לא נודעו נסיונותיו וגדר לדקותו, והגם שפשט נראה על גבי המזבח, אין דבר זה מצוה בתורה, ועד היום יש מפרשים (רא"ע לעיל כב ה) כי בעל כרחו נעקד, לזה מודיע הכתוב באומרו **ואלה תולדות יצחק בן אברהם**, הבט וראה המוליד, והמורס כיוצא בו. ורמז גם כן בחיבת **בן אברהם**, על דרך אומרו (משלי י ה) **בֶּן חָקֵם**, פירוש כי הוא אברהם בצחינת הדקות והפלגת חיבתו יתברך. וכפי זה ידויק גם כן אומרו **ואלה בתוספת וא"ו**, לומר מוסיף על תולדותיו של אברהם המפורסם לטובה בכמה נסיונות, גם תולדותיו של יצחק בדומין:

עוד ירמוז על זה הדרכ, ואלה תולדות יצחק, בן אחד היה אברהם, פירוש כדומה לו, שלא דמו לאברהם שני תולדותיו של יצחק:

עוד ירמוז באומרו אברהם הוליד וגו' על זה הדרכ, שהגם שדימה תולדות הטוב של יצחק לשל אברהם כרמוז באומרו **ואלה בתוספת וא"ו**, עם כל זה לא תשוה מעלתו לשל אברהם, כי הוא האב זיכה לו, והוא אומר **אברהם הוליד את יצחק**, בחינת

פניני וחידושי אור החיים הק'

טעם שעשו כיבד רק את אביו ולא אמו

וַיֵּאָהֲב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו פִּי צִיד בָּפִיו וְגו' (כה, כח). הנה לדבריהם ז"ל (תנחומא ח) שאמרו שהיה צד אביו בדברים, היאך מעשרין את המלח, לא חש לעשות כן אלא ליצחק ולא לרבקה, כי לא לצד המצוה היה חושש, אלא לצד שהיה ירא מקללתו, גם לתקות הברכות, מה שאין כן רבקה. ולזה תמצא שלא אמר (להלן כז מ"א) **'יקרבו ימי אבל אבי ואמי'**, אלא **אבי**:

יעקב רצה לקרב לב אביו גם אליו

וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד (כה, כט). **אולי** כי לצד שראה שהועילה לגימתו של עשו ליצחק, לקח גם הוא דרך לבשל תבשילין, לקרב לב אביו אליו כעשו:

רוצה הקב"ה לזכות את ידידיו

שֶׁכֶּן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים: (כו, ט). נתכוין לומר סתם, לקבל עליו אמרי קדוש אל המקום אשר יאמר אליו, הגם שיהיה הפך רצונו, וליטול שכר על הדבר, כי רצה הקדוש ברוך הוא לזכות ידידיו. וכן הוא אומר (לעיל יב ה) **'אל הארץ אשר אראך'** וסמוך הזכירה לו דכתיב (ספ פס' ה) **'ללכת ארצה כנען'**:

בטל רצון מפני רצונו

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר: (כו, ו). **לומר** שקיים מאמר הבורא ברוך הוא, ובטל מחשבתו שקדמה לו:

לא שלט ביצחק עין הרע

מֵאֵה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יי: (כו, יט). **פירוש** להיות דדבר הנמדד אין הברכה מצויה בו (כ"מ מב), וכאן אמר שהגם שנמדד ונודע שיעור **מאה שערים**, אף על פי כן **ויברכהו ה'**. עוד ירצה שלא נכנס בו עין הרע מהפלגת הריוח, כי יצו ה' אתו את הברכה (ע"פ דברים כח ח):

יצחק הכיר את עשיו ולא רצה לברכו

וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו וְגו' (כו, לו). הנה עדיין היה לו מציאות לברכו, אלא לצד שהכיר בו וידע כי הוא ראוי לקללה ואויב ליעקב, חש לברכו, כי הוא הפך מה שקדם לומר ליעקב (פס' כט) **'אורריך ארור'**, ולזה היה מתנצל מעשו מלברכו. ולזה כפל לומר הכתוב **ויען ויאמר לעשו**, פירוש שמענה זה אינו אלא לאמר, ואין כן הוא האמת בדעת יצחק:

הטוב שבו באה מכח המוליד, מה שאין כן אברהם, כי אצלו עובד עבודה זרה היה והוא נתענס להשיג בוראו, ומעלת אברהם נשגבה. ולזה נקרא (ישעי' מח ח) אברהם אהבו יתברך, פירוש הוא קדם להיות אהב לקונו, קודם שיאיר ה' אליו אהבתו זו הוא רדף אחריו בהתעלמות נפלא. מה שאין כן יצחק, כי בנה זו אברהם בנין אהבת הטוב, וכשפקח עינו בעולם כבר נחה עליו רוח ה':

עוד ירמוז על זה הדרכ, כי תולדות יצחק היה בצחינת יותר מעולה מתולדות אברהם, כי אינו דומה לדיק בן דליק ללדיק בן רשע (ויבמות סד.). שהוא אברהם בן תרה, והגם שאמרו ז"ל (בר"ר לח יב) שעשה תשובה, עם כל זה בעת לידת אברהם עד סמוך למיתתו

לא היה חלל במדרגת רשע, ופעולת האב רשע תחשיך מאור נפש הבן, ובזחינה זו נתרצית הכשרת מעשה יצחק. והוא אומרו ואלה בתוספת על הראשון, ונתן טעם באומרו **אברהם הוליד וגו'**: עור נחמין לומר על זה הדבר, ואלה תולדות, פירוש מאורעות אשר עברוהו ליצחק כמפורשים בסדר הפרשה, וכאומרם

ז"ל שכולם שלמים בלא שום מאורע של צער, ובכבוד טוב עושר וכבוד, וכמוצא פירוש רמב"ן ז"ל (פה לה), מה שלא היה כן לאחרים שמה עברוהו מהארות. ונתן הכתוב טעם, ללד כי **אברהם הוליד את יצחק**, וללד שאביו לדיק היה, וזיכה לו העושר והכבוד וכו', מה שאין כן אברהם שלא היה לו אב שיזכה לו:

התפלה על קיום ההריון

וַיִּתְרוּצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֲנִכִּי וַתִּלְךָ לְדֹרֶשׁ אֶת יְיָ: (כה, כג)

ויתרוצצו הבנים וגו'. כריך לדעת אומרו ויתרוצצו. גם אומרה למה זה אנכי. ורש"י פירש אם כן גדול צער העיבור, למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על ההריון, ע"כ. ופירוש ז"ל אין הדעת מסכמת עליו שתמאס הדקת בהריונה ללד הצער, גם במה נחה דעתה באמור לה האלהים **שני גוים וגו'**, ובזה לא יוסר צערה. ורבותינו ז"ל (ב"ר סג ו) דרשו דרשות הרבה, אבל פשט הכתוב לא נודע:

נדחקים ביותר כשיעור שיהיו מתרואכים ולא יתקיימו במעיה, וזה יורה כי הריונה אינו מתקיים. ו**תאמר אם בן למה זה אנכי**, פירוש זה מורה בלצבע, חוזר אל ההריון, למה **אנכי** הרה, לריק יגעתי. ו**תלך לדורש את ה'**, פירוש לבקש רחמים על קיום הריונה, ולדעת דבר הסובב הפסד, כי מן השמים לא יעשו נס לשקר שתפקד בדבר שאינו מתקיים. ולעולם לא הקפידה על צער ההריון, כי הדיקים יסבלו צער גדול בעולם הזה לחכלית טוב הנלחצ:

יצחק קירב את עשיו כדי להחזירו למוטב

וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּבְחֹן עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִנִּי: (כו, א)

ויהי בי זקן יצחק. טעם הודעה זו, כי זו סיבה שיטול יעקב את הזכרות כשלא יכירהו. ואמר לשון צער, שהולך לטול יעקב הזכרות על ידי סיבה זו ולא זידיעת יצחק, כי מזה סובבו כמה סיבות לבני עמנו: **את עשו**. ולא אמר אל עשו, כי לא היה רואהו לומר שקראהו, אלא קרא את שמו: **בנו הגדול**. נתינת טעם למה לא קרא ליעקב, כי זה

הזכור, ואולי שלא ידע מהמכר. וטעם יצחק שהיה חפץ לזכר עשו הרשע, כי חשב שבאמצעות הזכרות יתהפך למדת הטוב ויטיב דרכיו, כי הדיקים יכאבו בעשות בניהם רשע, והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל. ותמלא שאמרו ז"ל (ב"ר פ ז) כי נענש יעקב שמנע דינה מעשו, שאפשר שהיתה מחזירתו למוטב, הרי שאפשר לו לחזור למוטב:

נבואות רבקה - ידעה כל דברי יצחק

וַרְבֵּקָה שֹׁמֵעַת בְּדַבְרֵי יִצְחָק אֵל עֵשָׂו בְּנוֹ וַיִּלְךָ עֹשֵׂוֹ הַשָּׂדֶה לְצִיד צִיד לְהָבִיא: (כו, ה)

ורבקה שומעת וגו'. פירוש מודיע הכתוב כי רבקה נביאה היתה, ושומעת תמיד בדברי יצחק וכו', הגם שלא ידבר בפניה, והבן. ולזה אמר **ורבקה שומעת בדבר וגו'**, ולא אמר ותשמע רבקה וגו', ולא אמר היתה שומעת וגו'. ואולי כי דבר אליו יצחק

בלט, ולזה האמין בבוא יעקב כי הוא עשו, כי באוץ עשו דבר, והגם כי עיני יצחק כבדו, עם כל זה הודיעו כי דברי סתר אליו. ואולי כי לזה רמז הכתוב באומרו **ויקרא את עשו וגו' ויאמר אליו בני, ויאמר [אליו] הנני**, פירוש נתיחדו לדברים נכמסים:

דברי רבקה אל יעקב, שלא יחשוש

וַרְבֵּקָה אֹמְרָה אֵל יַעֲקֹב בְּנָה לְאִמְרֵי הַנָּה שֹׁמֵעָתִי אֶת אֲבִיךָ מִדְּבַר אֵל עֹשֵׂוֹ אַחִיךָ לְאִמְרֵי: הֲבִיאָה לִי צִיד וְעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאַבְרָכְכָּה לְפָנָי יְיָ לְפָנָי מוֹתִי: וְעָתָה בְּנִי שֹׁמֵעַ בְּקוֹלִי לְאִשְׁרֵי אֲנִי מִצִּידָה אֲתָךְ: (כו, ו-ז)

ורבקה אמרה. אמר תוספת וא"ו, כי הסכימה היא לרוח הקודש השקויה עליה:

נתינונה באומרה לאמר, שלא להוציא דבר שקר מפיה, כי לא אמרה הדברים בדקדוק כיאיתם מפה יצחק, לזה אמרה לאמר **הביאה וגו'**, פירוש מה שנתכוין באמירתו הוא זה, וחולת לאמר, יהיה נשמע כי אומרת דבריו בדקדוק:

לאמר הנה וגו'. פירוש שלא יחשוב כי כבר עבר זמן ארוך מעת דבר יצחק לעשו, ויאמר כי לא יספיק הוא לעשות מלכותה של רבקה. עד שכבר עשו עשה מעשהו. לזה אמרה **לאמר הנה**, פירוש אמרה לו כי באותה שעה שמעה, ויש זמן:

ועתה וגו'. פירוש באותה שעה ימהר להביא מן המוכן גדיי עזים:

אחיד לאמר. פירוש לא אחיד בדומה לך, אלא באמירה יאמר אליו שם אחיד, אבל לא ידמה חושך לאור עולם. עור

שמע בקולי. פירוש הגם שיש בדברים אלו כגניבת הדעת, עם כל זה יש לך לשמוע בקולי, פירוש מלבד חיוב מלות כיבוד

פניני וחייושי אור החיים הק'

הניסיון ליצחק

וַיִּלְךָ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחֲל גֵרָר וְגו' (טו, יז). ואולי כי עשה ה' ככה לנסיין, שהגם שאמר לו ה' (פס' ג) 'לך ולזרעך אתן את כל הארצות', אף על פי כן לא נתנוהו אפילו לשבת שם כאחד העם, אם לא ירהר אחר השכינה. וכמו כן עשה לאברהם:

ה' לא יעזבונו בידו

אַל תִּירָא כִּי אֲתָךְ אֶלְכִּי וְגו' (טו, כז). פירוש להיות שראה השפלה ממלך פלשתיים, שגרשו מארצו ולא ידע אן יפנה, חש כי ה' עזבו, לזה אמר **אל תירא**, לא עזבתך, **אתך אני**:

האמוראים לא היו בקיאים בברייתות

וְאַחֲזֵת מִרְעָהוּ וּפִיבֵל וְגו' (טו, כז). ולא יקשה בעיניך מה שפירשונו שנחלקו התנאים במה שנחלקו האמוראים, כזה הם רבים, כי לא היו האמוראים בקיאים בברייתות, ובפרט באגדות:

רבקה חששה מקללת יעקב על עצמו

עָלִי קָלְלָתְךָ בְּנִי וְגו' (כז, יג). טעם אומרה **בני**, אחר שעמו היתה מדברת. פירוש מה שהוצאת אתה מפיו עתה [והבאת עלי קללה ולא ברכה], ושיעור התיבה **קללה שקללת בני**, והוא על דרך אומרים ז"ל (מסות יא). 'קללת חכם אפילו על תנאי' וכו'. ולזה חששה ולבשה היא גרם קללה שהוציא מפיו, ואם לא (היה) [היתה] אומרת **בני**, היה נשמע קללה שיקללו אביו:

כיון שקנה הבכורה הרי הוא נעשה כעשיו

אֲנֹכִי עֹשֵׂה בְכֹרֶךָ וְגו' (כז, יט). פירוש להיות שקנה הבכורה מעשו, הנה הוא נעשה עשו לצד בחינת הבכורה, כי לה יקרא עשו בכורו. ואומרו **עשיתי כאשר דברת אלי**, פירוש כי טעם שצוה לעשו הוא, כי הוא בנו הבכור, וכיון שנטל הבכורה כאילו הדבר בא אליו:

התורה מצטערת שלא קיבל יעקב את כל הברכות

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בִּלָּה יִצְחָק לְבָרְךָ אֶת יַעֲקֹב (כז, ט). טעם אומרו **ויהי** לשון צער, כי התורה מצטערת על אשר כלה ולא ברך כל הברכות, שהרי מצינו שברך לעשו אחר כך, ואם היה מברך אותם הברכות הנשארות ליעקב, כבר אבדה תקות אדום:

יעקב הצטער שימצא כנגב

וַיְהִי אֲךָ יֵצֵא יֵצֵא יַעֲקֹב (כז, ט). טעם אומרו **ויהי** לשון צער, גם אמר **אך**. ... ורמז אל הצער שחש יעקב שימצא כנגב במחירת בפניו אביו כשהרגיש בביאת עשו:

רחמי האב על הבן

וַיֵּצֵא יִצְחָק אֲבִיו וְגו' (כז, לט). פירוש נתינת טעם למה חזר לברכו. לצד רחמי אב, כשבכה נכמרו רחמיו:

איסור רכילות

וַתֹּאמֶר רַבֵּקָה אֶל יִצְחָק קִצְתִּי בְחַיִּי וְגו' (כז, מו). לא רצתה לגלות הדבר ליצחק, משום איסור רכילות, ואמרה סיבה אחרת. אבל מה שגילתה ליעקב, אדרבה קיימה מצות 'לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא יט טז):

אב ואם שהיא מלכות עשה (שמות כ יב), גם היא נביאה וכתוב דברי נביא אמת (דברים יח טו) 'אֲלֹו תִשְׁמְעוּן', לזה אמרה **שמע בקולי**, וכבר כתבנו (לעיל טז ה-ו) שיעקב נביא באומרו לעבור על מלכות ממלכות החורה לפי שעה:

טעם אהבת רבקה ליעקב

אוֹלִי יְמֵשְׁנִי וכו' וְהִבֵּאתִי עָלַי קָלְלָה וְלֹא בִּרְכָה: וַתֹּאמֶר לוֹ אֲמֹו עָלַי קָלְלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שָׁמַע בְּקֹלִי וְלֹךְ קָח לִי: (כז, יב-יג)

וראיתי לתת טעם לאהבת רבקה ליעקב. לזכר כי עיני כל אליה ילעגו כי ממנה ילך רשע – הוא עשו. והנה לטבע הרגיל החלקים יאהבו חלק אל חלקיו, וזה מהבוחן, לזה גלתה דעתה כי לא כן הוא, ומעשה מוכיחות כי מקורה ברוך, וחלק הטוב חלקיה, וטבעה אל אהבת הטוב ירוץ. ולזה תמלא שירצה הכתוב לומר בכל פועל ופועל ממנה יעקב פנה ללך לך (פס' ו, טו, יז, מז), וכוונתו היא להגיד כי ממנה אורחות לדיק, ויסודו מיסודה גם כן נבנה, ומואלו של עשו לא מצחינתה של רבקה חס ושלוס:

גם יש סוד דבר כידוע ליודעי חן, כי הוא ועשיון זוהמת הקדושה אחר לירופה באש הגבורה שצחינת יחזק אצינו, והבן. והגם שכתבנו למעלה (כז ט) כי סיבתו הוא היותה 'אחות לזן', דבר זה לא יהיה סיבה לצחינת רבקה כי ממנה היא כמעשה חס ושלוס, ופרט זה הוא מהמוסגל להפריד הזוהמא בפני עצמה, ולעמוד קו הטוב על תילו הוא יעקב אצינו, ששופריה מעין שופריה של אדם הראשון (ב"מ פד, ב"ב נה), והוא סוד, והבן:

יצחק בירך ליעקב על אף חששותיו שאינו עשיר

וְלֹא הִבִּירָוּ בִּי יָדָיו וְיָדֵי עֹשֵׂה אָחִיו שְׁעָרַת וַיְבָרְכֵהוּ: וַיֹּאמֶר אֲתָה זֶה בְּנִי עֹשֵׂה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי: (כז, כד-כה)

ולא הביירו בי היו וגו'. ואף על פי כן דחה שמיעת קול מלפני חוש ההרגש, כי הקול יכול להשתנות, או לזכר משמיע או לזכר שומע, מה שאין כן הרגשת שערות הידים הוא סימן מובהק: **ויברכהו**. פירוש לזכר כי מקודם שמעו וידע כי עשו הוא, לא היה לו דבר מכחיש לקול הבא לאזניו שאינו עשו, והרי זה מתעתע, ונכנס בחששת יעקב שאמר (פס' יב) וְהִבֵּאתִי עָלַי וְגו'. והגם שלא מצינו לו שקללו, אף על פי כן הכין לבו לשנאתו, ודבר זה בצדיקים יפעיל, ואף ולמד מרבותיו ז"ל אם היו מקפידים בלזכר על הזולת היו מביאים עליו קללה (מו"ק כה), וחליש דעתיה דר' יוחנן, חלש ריש לקיש, אחאי אחתיה קא צכיח וכו', נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש (ב"מ פד), לזה כשראה ידיו **שעירות**, **ויברכהו**, להסיר ההפך שהומשך מקודם:

וַיֹּאמֶר אֲתָה זֶה וְגו'. פירוש מלדיק דבריו כי הוא עשו, לא שואל. ותשובת יעקב היא בלשון פשיטות, **אני**:

עוד יראה באומרו **אתה זה**, להיות שהיה קולו מגיד כי יעקב הוא, לזה נחכוון לבדך לגוף המחליט כי הוא עשו, ולזה אמר **אתה זה** מורה בלצבע, לאשר יגיד חוש המישוש, והיה

מלביש הברכות דעתו במה שלפניו בלא שום מחשבה מי הוא. וזה הוא לטובה אות שקבל הברכות יעקב בכוונה אליו, והגם שגמר אומר יחזק והזכיר **עשו**, עם כל זה בשעת הברכה לא היה מצדך אלא זה שלפניו:

וַיִּגַּשׁ וַיִּשָּׁק לוֹ וַיֵּרָח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמְרוּ רֵאחַ רִיחַ בְּנֵי פְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ יְיָ וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים
מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרַב דָּגָן וְתִירָשׁ: יַעֲבֹדוּהָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ לְאֻמִּים חֲדָה גְּבִיר לְאַחִיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ
בְּנֵי אֲמֻנָה אֲרָרִיךְ אֲרֹר וּמִבְּרִכְיָךְ בְּרוּךְ: (כו, כח-כט)

אלא שיהיה הוא גביר לו, אבל הבאים אחריו ישתחוו לו. והוא
אומרו וישתחוו לך בני אמן:

עוד יראה, שיהיה הוא מתגבר עליו באמצעות עבודת הקודש
אז ישתחוו לו בני וגו', כי זולת זה לא ישתעבד אף לאחיו. ולזה
תמצא כי במעט התרשלות שהיו מתרשלים ישראל בעבודת ה',
תכף ומיד ויפגע אלדום (מ"ב ח כב):

אורריך וגו' ומברכך וגו'. פירוש אורריך לעתיד,
ארור הוא מעכשיו, ולא יקום לאחר. ומברכך, ברוך הוא
מקודם, כדי שתחול ברכתו עליך:

וטעם אומרו מברכך לשון רבים ולא בידך אלא לאחד, גם
הזכיר מאררים רבים וארור לאחד. נתכוון לשלול חלק
מהמארכים שאינו ארור, והוא אחיה השילוני וכיוצא בו (עיי' הענין
כ), לזה אמר ארור ולא ארורים כולם. ובמצרכים גם כן יש
מהמצרכים שאינו בכלל ברוך, והוא בלעם הרשע שהגם שברך לא
יבורך, ולזה אמר מברכך יש בהם חלק אחד שהוא ברוך, ולא
כולם, לשלול הנזכר:

ואמר ומברכך בתוספת וא", לרמוז על מין מקלל שיטנו
בכלל ברכה והוא המכוון לברך, על דרך אומרים רבנן לר' אלעזר
בן רבי שמעון בן יוחאי (מנ"ק ט) 'תזרע ולא תחלד' וכו'. וזה הוא
שיעור הכתוב אורריך ארור ומברכך פירוש ואותם אורריך
אם הם מכוונים למצרכיך, ברוך:

ויברכהו ויאמר ראה וגו'. אומרו ראה לא לשון ראייה,
אלא חשיבות. והכוונה ראויו הוא ריח בני, וחשוב לדמותו בריח
שדה אשר וגו':

ויתן לך האלהים. טעם אומרו וא"ו בתחילת ענין, להיות
שקדם ואמר ויברכהו הוסיף עוד לומר ויתן לך וגו'. ומה שלא
פירש הברכות הרמוזות בויברכהו, אולי שיכוין על דרך אומרים
ז"ל (ב"ר לט יא) שמפתח הברכות נתנו ה' לאברהם ואברהם ליצחק
(שם סא ו) ועתה מסרם ליצחק ליעקב. והוא אומרו ויברכהו, פירוש
מסר לו הברכות שהיו ברשותו:

עוד יראה, שברכו ברכות רוחניות וגשמיות. כנגד הרוחניות אמר
בהעלם ויברכהו, וכנגד הגשמיות אמר ויתן לך וגו' בתוספת
וא", לומר מלבד עולם העליון אשר בחר אברהם לבניו, שהוא
עיקר תכלית זרע ישראל, עוד יתן לו בעולם הזה וכו'. עוד יראה
על זה הדבר, לא מלבד מדת הרחמים, אלא גם מדת הדין תסכים
על נתינה זו. והוא אומרו ויתן לך האלהים פירוש גם מדת אלהים:

יעבדוך וגו'. אולי כי המלך לא יעלה מס הגוגע לו בין
העם. וכדומה לזה ימצא בזמן שישאל משועבדים לאומות
העולם, המלכים שבהם הם בעלי תורה פטורים מהמס (עזרא ז
כד; ב"ב ז). ומה שאמר אחר כך (פס' מ) וְאֶת אֶחָיו פִּתְעָבַד וְהוּא הָיָה
מֶלֶךְ, חוזר אל בני עשו:
היה גביר לאחיו. פירוש אחיו ממך, לא יהיה לו לעבד

שמחה השלימה יהיה כשעשיו יאבד

וְעַל חֲרִבָּה תַּחֲיָה וְאֶת אֶחָיו תַּעֲבֹד וְהָיָה בְּאֲשֶׁר תִּרְדִּי וּפְרָקֶת עָלָיו מַעַל צִוְּאָרָךְ: (כו, מ)

ולזה דקדק לומר והיה לשון שמחה (ב"ר מז ג), כי אז יִשְׁמְחוּ
הַשָּׂמַיִם וְהַיָּם וְהָאָרֶץ (תהלים ט יא). או יראה, והיה באשר תשלוט
אתה בעולם, לא תהיה מעלתך עליו, אלא ופרקת עליו מעל
וגו', לא הוא ישלוט בך ולא אתה תמשול בו. ומה שמשל אחר כך,
עונות הטו יאֵלֶה (ע"פ ירמיה ה כה):

ואת אחיך וגו' והיה באשר וגו'. רבו הפירושים בזה.
ואפשר לומר שנתכוון לומר על זה הדבר, שכל הברכות שברכו
יהיה כאשר יעבד את אחיו. וכאשר ירד ממדרגה זו, או יראה
לשון רדוי כאשר תהיה רדוי ואבוד, יקדים לפרוק עולו ואחר כך
תרה, והיה בית יעקב יאֵשׁ וגו' ובית יעקב יאֵשׁ לְקַשׁ (עובדי' א יח), ויכלה.

הגרים הם בירורי ניצוצות הקדושה מהקליפה

וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיִּלְךָ פְּדָנָה אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אֲחִי רַבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: (כח, ה)

אשה מצוות לבן הרשע. לזה אמר אחי רבקה, ושניהם ילאו
בתחילת הרשע, וכמו כן ילא מלבד בת דקת, גם אין להוכיח שלא
יאל ששלת שורש קדושה מאדם רשע, לזה אמר אב יעקב
ועשו, פירוש הרי שיתנה ששלת הקדושה מאב רשע, גם כן אין
להחליט ולומר כי להיות לבן רשע לא יאל ממנו צנות כרבקה:

אצל אברהם ויצחק נתברר הקדושה רק בזכרים
ויש לך לדעת, כי דוקא בימים ההם שעדיין לא נתבררו

וישלח יצחק וגו'. כריך לדעת למה הוצרך לומר אחי
רבקה, מי לא ידע בזה, ומה גם שבסמוך אמר כן ומִבְּטָט לָבָן אֲחִי
לְאֻמָּה (פס' צ). ועוד אומרו אב יעקב ועשו הם דברים יתירים:

אבן בא הכתוב לתת טעם ליצחק אבינו ששלח בן דיק לאדם
רשע מפורסם – לבן הארמי. והגם שאברהם שלח ולקח רבקה,
לא היה בתחילת מפורסם ברשע כלבן, ועוד שלא אמר בפירוש
אברהם שיקח בת בתואל, מה שאין כן יצחק שאלו ליעקב שיקח

הנשמות הקדושות ממקום שביהם, והוכרה משפחת אברהם כי הם קנתה לה הקדושה מקום, והיה לה לאות עולם אברהם ושרה, כי הם גרים ראשונים, וכל אשר יתגיייר מהאומות בכל זמן יקרא **אברהם ונקה שרה**. לזה מין הקדושה יחפץ אחר מינו, כי אחד יהיה **אברהם** (ע"פ יחזקאל כ' כד), ולא האשלם בנין הקדושה בזכרים ונקבות, כי לא הוליד אלא את יצחק ולא הוליד נקבות עמו. ואולי כי לזה אמר הכתוב (לעיל כ' יט) **אברהם הוליד את יצחק**, פירוש לבדו בלא בת זוג. וכמו כן יצחק לא היה לו בנות, כי נילוות הקדושה הנקבות עודם בארץ שבי, לזה שלחו יצחק לחזר אחר אביתו:

אך זה היום שקוינוהו כי פרחו שורש הקדושה – הן בני ישראל, ופרח מטה עוז תפארה, והוכר אינן החיים – תלק יי עמו יעקב קבל נחלתו (דברים כ' ט), הן הנה המובהקים בקודש, ולא יסוב אדם ממשות בני ישראל למשפחות הארץ, ואם נשאר מניווי הקדושה בתוך העמים – הרי הם ציניאחם לעולם מתאספים וצאים, ואחר גרותם יאמנו כי אבותם היו ולנו הם:

ד' אומות מושללים לגמרי מהקדושה

וטעם הכנעני אשר הקפיד אברהם לבלתי קחת לו אשה מהם (לעיל כ' ג), גם יצחק איה ליעקב על זה (פס' לו), רבותינו אמרו (ב"ר נט ט) 'כי הוא ארור וזרע אברהם צרור' וכו', ודבריהם סתומים הם, ולפי מה שכתבתי מלינו עיקר הטעם נכון, כי טעמו של אברהם הוא, כי הוא מושלל מנפשות הקדושות, וכל בנותיו חלק רע

ומתועב, לזה החליטו לבלתי קחת ממנו, כי לא ימלא בו דבר קדוש, והוא סוד אומרו (לעיל ט' כה) **ארור פגעו**, פירוש מושלל בהחלט ממין הקדושה:

ותמצא כי ממין האומות עד היום עודם מתקבלים וצאים גרים וחסים בכל הקודש, אשר לא שמענו מימי קדם כי נתגיייר גר כנעני כשאר העמים, וזה יגיד דברינו. ואולי כי לזה יא האל (דברים כ' טז) **לא תחיה פל נשמה משעבה עממים**, ודקדק לומר כל נשמה, לכת טעם למנות לא תחיה כי אין בהם נשמה, פירוש נפש קדושה שיתייחס אליה הם נשמה לחוס עליה להחיותה כעמון ומואב, והבן:

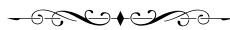
ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת, צריך לכת לב מדוע אנו צעונות משועבדים לכנען, אחר שידענו נאמנה שהשיעבוד הוא לבדר הנילוות של הקדושה שבתוך הקליפה, וכנענים אין בהם נינוץ קדוש לרדת אחריו בגלות. ותמצא כי מצרים אשר נתרוקנה מהנילוות כאומרים ז"ל (ברשת ט: פסחים קט). 'לא ילאו ישראל עד שעשאוה כמאדה שאין בה דגן וכמאולה שאין בה דגים, דכתיב (שמות יב לו) **וינלו את מצרים**', איה ה' לבד ילאו שמה, וכמבואר הטעם בדברי האר"י ז"ל (פס"ח שער קר"ש פ"ג). ואם כן איך יהיה שנסבול את כל עולם הגלות הזה מבלי היות בו נילווי הקדושה:

תכלית הגלות הוא לברר ניצוצות שלא מתתקנים אלא ע"י צער

אכן יתבאר הדבר על דרך אומרים ז"ל (ליקוטי תורה מקץ) כי יש שני מיני נילווי הקדושה שביים בקליפה, האחד נשמות יקרות ויואלות באמצעות הלידה כאברהם וכשרה וכרבעה ורחל, וכנשמת ר' חנינא בן תרדיון שיאל משכס עם דינה (עיי' שעה"ג הקדמה לו), וכרות ממואב, וכנעמה מעמון, וכאונקלוס הגר וכדומה. והשני הוא מין נינוץ של קדושה הדבוק בקליפה ואינו יואל כלל אלא מעורה בקליפה, ואין לו מליאות ליפרד ממנו אלא כאשר יאזר לישראל על ידי צער או על ידי הכאה, שצאמצעות דבר זה תהיה נפרדת הקדושה וחוזרת לשקשה:

ובעתה יש טעם לגלות זה, כי תארה לבדר בחינת נילווי הקדושה שאינה נפרדת אלא על ידי צער שצאמצעים ישראל. ועל גלות הזה

אמר הכתוב (עובדיה א' ט) **וגלת החל הזה לבני ישראל אשר פגענים עד קרפת**, שהכתוב קראו החל מלשון נהייתי ונחליתי (דניאל ח' כז), כי השגת תכלית הגלות ביניהם הוא צאמצעות הצער, ולזה הוא משונה מכל הגלויות, כאשר ראינו בעינינו. ואמר אשר כנענים ולא אמר כנענים, וגם אמר כנענים לשון רבים, אולי כיוון על הנילוות של הקדושה, שלהיותם עתה בתוך קליפת כנען יקראו בשמו כנענים, ושיעור הכתוב על זה הדרך, גלות החל הזה שהוא גלות ישראל, הוא לסיבת בני ישראל, שהם עתה נקראים כנענים על מקום שהם בו:

שלוחי מצוה אינם ניזוקים

וירא עשו פי ברה יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אתו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות פגעו: (כח, ו)

רדפו, שידע שימנע מידו, היותו הולך לשתי מלות, כבוד אב ואם ולקיימת אשה. והגם ששלח אליפז כאומרים ז"ל (רש"י להלן כט יא, ספר הישר), אפשר שזכון כי הוא נושא בדרך ליעקב, ומעשה אבות עשו צנים אשר קדם בדרך לישראל, וחשב עשו כי גדול כח אליפז מכחו בצחינת רדיפה בדרך ליעקב ובניו:

וירא עשו פי ברה וגו'. פסוק זה אין לו גזרה, ואם גזרתו הוא וינלו עשו אל יסמאל (פס' ט), היה מספיק בפסוק שאחרי זה וירא עשו פי רעות. אכן כונת הכתוב היא להודיע שידע עשו הליכת יעקב ואופנה, כי הלך במלות אביו ואמו, וגם למנות קיחת אשה, וגם ברכוהו בשלחם אותו. כי לבד זה לא